

Petra Meterc

18. ZagrebDox Grajenje skupnosti ustvarjalcev in gledalcev dokumentarnega filma

MEDNARODNI FESTIVAL
DOKUMENTARNEGA FILMA, ZAGREB

3.–10. APRIL 2022

ZagrebDox je mednarodni festival dokumentarnega filma, ki spomladi v naši sosednji prestolnici deluje že osemnajst let. Zasnovan je bil leta 2005 z misijo, da gledalcem vsako leto ponudi uvid v svežo dokumentaristično nacionalno, regijsko in mednarodno produkcijo. Tokrat je potekal med 3. in 10. aprilom. Festival na regijskem področju deluje povezovalno, saj s produkcijskim delom *ZagrebDox Pro* ponuja razvojne delavnice za mlade režiserje in režiserke – letos pod mentorstvom finske producentke Sari Volanen in režiserja Želimirja Žilnika – pa tudi raznolika predavanja, okrogle mize in druga srečanja.

Osrednji filmski program predstavljata mednarodna in regionalna tekmovalna sekcija, pri čemer v zadnjo uvrščajo filme iz Albanije, Avstrije, Bosne in Hercegovine, Bolgarije, Črne Gore, Kosova, Hrvaške, Italije, Madžarske, Makedonije, Romunije, Slovenije in Srbije. Poleg tekmovalnih sekcij festival ponudi retrospektivo (tokrat je bila vzporedno z novim filmom Janka Baljaka *ŽŽŽ – Žurnal o Želimirju Žilniku* [2021] posvečena Žilniku), potem je tu program, posvečen biografijam, pa sekcija »Kontroverzni dox«, »Mojstri dox«, »Stanje stvari«, »Teen dox« za mlade in »Road dox« z dokumentarci s poti. S tako razgibanim programom, predvsem pa trdom za izgradnjo lastne filmske skupnosti festival predstavlja edinstveno stičišče tako za ustvarjalce kot za gledalce dokumentarnega filma v regiji.

Poglejmo si nekaj filmskih presežkov letošnje edicije. V mednarodni tekmovalni sekciji je bil predstavljen poljski film **1970** (2021) Tomasza Wolskega, ki mojstrsko izmenjuje arhivske posnetke stavke pristaniških delavcev na severu Poljske iz naslovnega leta 1970 s stop-animacijo, osnovano okrog arhivskih telefonskih posnetkov pogovorov vrha komunistične partije v razpravah, kako stavko, ki je kmalu prerasla v poulične proteste, nasilno zatreti. Svojevstveno filmsko pripoved je zasnoval tudi poljski dokumentarist Paweł Łoziński s **Filmom z balkona** (Film balkonowy, 2021). Režiser je filmsko kamero, kot namiguje naslov, postavil kar na lasten balkon, od koder je skoraj dve leti opazoval ljudi, ki so hodili mimo njegovega bloka v varšavski soseski. Med njimi se znajdejo naključni mimoidoči, sosedje, pa tudi člani njegove družine. Avtor z osebnim pristopom, saj ljudi nagovori, jih vpraša, kako so, prosi, da mu povejo kaj več o sebi, o svoji preteklosti, o tem, kako živijo in kaj je za njih smisel življenja, v soseski odpre prostor za dialog, ob čemer spodbudi posameznike, da spregovorijo o sebi, čeprav tega morda sicer niso vajeni. Med drugimi se pod balkonom znajde Robert, ki je ravno prišel iz zapora in je v procesu iskanja službe, stanovanja ter novega začetka, gospa iz sosednjega bloka, ki večkrat obuja spomine na pokojnega moža, pa starejša hišnica, ki jo pogosto vidimo, kako pometa, kosi travo, obeša zastavo na bloku ob praznikih in po-

dobno. Film nas v počasnem ritmu popelje čez letne čase in z občutljivim pristopom do soljudi predstavlja zanimiv eksperiment, ki nadaljuje močno tradicijo poljske dokumentaristike – ni naključje, da je režiser sin Marcela Łozińskiego, dokumentarne filmske obrti pa se je učil ob Krzysztofu Kieślowskem. Tako film Wolskega kot Łozińskiego sta v mednarodni tekmovalni sekciji prejela posebni priznanji žirije.

Glavna nagrada mednarodne tekmovalne sekcije – veliki pečat je šla v roke filmu **Sabaya** (2021) Hogirja Hirorija. Ta spremlja skupino moških, ki iz taborov ISIS rešujejo zaslužnjene Jazidinje. Film je glavno nagrado za dokumentarce prejel tudi na festivalu *Sundance* in je nedvomno pomemben dokument boja za osvoboditev Jazidinj ter ozaveščanja tako o genocidu kot o usodi, ki je doletela ženske področja. Vendar pa ne moremo mimo spornih točk dokumentarca. Članek v *New York Timesu* je že lani oktobra opozoril, da naj filmska ekipa ne bi imela soglasja vseh žensk, ki se znajdejo pred kamero v filmu – soglasja, da lahko film pokaže njihove obraze. Filmska ekipa obtožbe sicer zanika, vendar je več kot problematično, da film kljub očitnim željam nekaterih, da njihove identitete ne bi bile razkrite, tega naknadno ne popravi; samo dejstvo, da se od obtožb distancirajo, pa se lahko razbere le na en način: da je žrtvam posilstev in zaslužnjem njihova lastna volja znova odvzeta.

Prav zaradi slednjega se zdijo še bolj pomembni dokumentarni filmi, ki nastajajo z jasno politično zavestjo v odnosu do protagonistov in protagonistk tudi za kamero. Takšen je nedvomno dokumentarec

Druga stran reke (The Other Side of the River, 2021) nemške režiserke Antonie Klian, ki je bil na festivalu prikazan v sekciji »Stanje stvari«. Avtorica ob lastnem spoznavanju feministično osnovane politične skupnosti Kurdov in drugih etničnih ter verskih manjših na severu Sirije, pri čemer avtoričin glas v *offu* večkrat iskreno naslovi lastne predsodke, v filmu spremlja devetnajstletno Halo, ki zbeži od dogovorjene poroke in svoje družine na drugo stran reke Evfrat, kjer se pridruži kurdskega ženskemu gibanju v ustvarjanju nove družbe. Halo spremljamo med izobraževanjem, ob vstopu v enote kurdske ženske milice, v boju za emancipacijo mlajših sester ter drugih žensk v Manbidžu, ki se soočajo s prisotnostjo ISIS, pogosto pa se znajdejo ujele v stare patriarhalne vzorce lastnih družin, pa tudi v partnersko nasilje. Iz filma jasno razbiramo tudi dinamiko med režiserko in Halo, ki jo kar naenkrat povsod spremlja kamera. Odnos portretiranke in tiste, ki jo portretira, je enakovreden, film,

ki ujame tudi mnoge intimne trenutke ter vse prej kot enostavne dileme in odločitve protagonistke, pa je lahko nastal, tako se zdi, prav zaradi tovrstnega odnosa.

Podobno dinamiko vzpostavlja film **Otroci megle** (Nhũ'ng đũa tre trong su'ong, 2021) vietnamske režiserke Diễm Hà Lê, prejemnice nagrade mali pečat, ki jo posebno žirija nameni najboljšemu filmu mladih režiserjev. Film smo si lahko ogledali tudi na *Festivalu dokumentarnega filma* v Ljubljani, kjer je prejel nagrado Amnesty International Slovenija. Avtorica prek portreta najstniškega dekleta Di prikaže boj med posameznico in osebno svobodo na eni strani, na drugi pa družino, ki jo sledeč konservativni tradiciji ugrabljanja nevest želi pri komaj štirinajstih poročiti. Film, ki ne poenostavlja kompleksnih odnosov in se spretno izogne delitvam na »dobre« in »slabe«, je skrajno napet, pa tudi nežen; režiserka v ključnem trenutku kamero iz rok tudi izpusti, da nudi pomoč dekletu, s katero sta se v treh letih snemanja zbližali.

In še nekaj omemb iz regionalnega tekmovalnega programa. Veliki pečat v tej sekciji je prejel film **Dida** (2021) režiserske dvojice

Nikole Ilić in Corine Schwingruber Ilić. Gre za srbsko-švicarski par, ki ima za seboj že kopico uspešnih kratkih filmov, njun prvi celovečerec pa se posveča naslovni Didi, Nikolovi mami. V pripovedi v *offu* režiser pojasnjuje, da si njegova mama ni nikoli povsem opomogla od bolezni, ki jo je doletela v mladosti, zato ga je vzgajala babica. Zgodba o družini je ganljiva, vendar z lahkotnim in mestoma humornim pristopom ne zdrsne v sentimentalnost. Posebno priznanje v omenjeni sekciji je pripadlo hrvaškemu dokumentarcu **Večje od travme** (Veće od traume, 2022) avtoric Vedrane Pribačić in Mirte Puhlovski: na filmskem platnu zariše kolektivni portret žensk, ki se skupaj soočajo s travmami vojnih posilstev in odkrivajo, kdo bi lahko bile brez travm, ki so jih tako zelo zaznamovale, ta proces pa spreminja njihova življenja in osebne odnose.

Če bi želeli v grobem povzeti najbolj izstopajoče, pa tudi nagrajene filme *ZagrebDoxa*, bi lahko rekli, da je bilo zagrebško pomladno dokumentarno vzdušje prežeto z intimnimi zgodbami in portreti, ki jih odlikujejo izjemno angažirani, predvsem pa osebni režiserski pristopi. Takšen pa je tudi *ZagrebDoxa* sam – osebni, gostoljuben in povezovalen.

